

NIKU Oppdragsrapport nr 66/2009

A 68 Svene kirke

Eksteriørmaling

Merete Winness og Edwin Verweij

Dato: 16.4.2009
Til: Riksantikvaren
Kopi: Kirkevergen i Flesberg
Fra: Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
Emne: Svene kirke. Eksteriørmaling

Bakgrunn

På oppdrag fra Riksantikvaren ble NIKU med på befaring til Svene kirke i Flesberg kommune for å vurdere maling av eksteriøret på kirken og komme med anbefaling for videre tiltak. Formålet var ikke å gjøre en fargeundersøkelse av eksteriøret. Til stede på befaringen 22.mai 2008 var kirkevergen i Flesberg Kjersti Ruud, Riksantikvaren v/ Eva Smådahl og Karin Axelsen, Din malermester AS v/ Leif Erixon og NIKU ved konservatorene Edwin Verweij og undertegnede.

Beskrivelse

Svene kirke er en laftet korskirke fra 1738, som er kledd med lektepanel.¹ På slutten av 1800-tallet var det en omfattende reparasjon av bygningen, og mye av panelet er trolig fra den tiden.² Kirken er malt hvit med rødbrune vinduer og vindusgerikter. Malingen på panelet flasser. Dette er mer omfattende i noen områder. Det er også svartesopp på overflaten.

Svene kirke

Foto: NIKU, mai 2008

Historikk

Det er dokumentert at Svene kirke ble malt i 1932, og i 1970 ble eksteriøret fargeundersøkt av Riksantikvarens restaureringskonsulent Odd Helland.³ Kopi av rapporten følger vedlagt.

Han skrev at ”*det ser ut til at nåværende kledning har blitt malt 3-4 ganger*”. Videre står det at ”*både opprinnelig og senere malinglag har en grålig hvit farge*”.

¹ Christie, Håkon og Sigrid, 1963, *Norges kirker, Buskerud*, bind 3, Gyldendal norsk forlag, Oslo

² Riksantikvarens arkiv

³ *Svene kirke. Utvendig fargeundersøkelser. Innvendig behandling av våpenhusene*. Rapport datert 4.juli 1970, Jnr.1297-A/68-1970. Riksantikvarens arkiv

I Hellands rapport står det at "vindusrammene har flere hvite malinglag, men innerst inne er det en ganske mørk rødbrun farge". Om vindusgeriktene står det "opprinnelig en okergul farge lik nåværende. Over denne tre malinglag; hvit, grønlig grå og nåværende okergule."

Ved befaringen i 2008 ble det tatt ut materialprøve fra et eldre vindu med tre ruter, som oppbevares på kirkeloftet, for videre undersøkelse i mikroskop. Lagstrukturen var slik Helland hadde beskrevet i sin rapport etter fargeundersøkelsen i 1970. Materialprøven viste et mørk rødbrunt lag som første og eldste lag etterfulgt av to hvite lag og til slutt oker.

På grunnlag av fargeundersøkelsen konkluderte og anbefalte Riksantikvarens restaureringskonsulent følgende i 1970: "Opprinnelige farger har altså vært gråhvite vegger, okergule vindusgerikter, dører (unntatt dørene i våpenhusene) og tårnluker, og mørk rødbrune vindusrammer. Kirken foreslås malt i de opprinnelige farger. Vindskiene holdes gråhvite som veggene. Balustrer og faser på stolpeverket i inngangspartiene males okergule som vindusgerikter o.s.v."

Det er ikke funnet dokumentasjon i Riksantikvarens arkiv på at Svene kirke ble malt i 1970 etter denne anbefalingen, men det er sannsynlig at eksteriøret ble malt da eller noen år etter.

I en annen rapport står det at alle vinduer fikk småruter i 1979 etter mønster fra sakristiets østvindu. Tidligere hadde vinduene tre ruter delt med to vannrette sprosser.⁴ Ved befaringen i 2008 ble det bekreftet at de nye vinduene med tilhørende gerikter kun har hatt den brune fargen.

Vindu fra 1979

Foto: NIKU, mai 2008

⁴ Riksantikvarens arkiv

Forslag til videre tiltak

Kirker fra perioden 1650-1850 regnes som verneverdige. Derfor skal saker som angår endringer i disse behandles av Riksantikvaren før det fattes vedtak etter kirkeloven.⁵

Nedenfor følger et utdrag fra *Rundskriv T-3/2000, Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø*.⁶ Rundskrivet gir blant annet retningslinjer for valg av materialer til vedlikehold av verneverdige kirker og hva slags arbeid som må forelegges Riksantikvaren før man setter i gang tiltak.

”Mindre reparasjoner og alminnelig vedlikehold av kirkebygningen som ikke griper inn i elementer av antikvarisk verdi, kan utføres uten at Riksantikvaren konsulteres. Er man i tvil om tiltaket vil berøre antikvariske interesser, skal Riksantikvaren forespørres. Ved alle maler-, kalkings- og murpusserarbeider skal det benyttes tradisjonelle materialer og teknikker, jf. Håndbokens (Riksantikvarens informasjon om kulturminner) veiledning om utvendig/innvendig maling og murerarbeider. Mindre utvendig og innvendige arbeider kan utføres uten å konsultere Riksantikvaren, dersom det benyttes tradisjonell malingstype og samme farge som tidligere. Større oppussings-, og reparasjonsarbeid skal uansett forelegges Riksantikvaren på forhånd.”⁷

I likhet med tidligere anbefaling fra Riksantikvarens restaureringskonsulent Odd Helland i 1970 anbefaler NIKU at panelet på Svene kirke males med grålig hvit linoljemaling. NIKU anbefaler at det anvendes linoljebasert maling med høyt innhold av sinkhvitt for å redusere soppvekst.

NIKU anbefaler at den nåværende fargesettingen gjentas ved neste oppmaling eller at man følger den anbefalingen Riksantikvarens restaureringskonsulent Odd Helland ga i 1970 på grunnlag av den fargeundersøkelsen han hadde gjort. Han skrev at: *”Opprinnelige farger har altså vært gråhvite vegger, okergule vindusgerikter, dører (unntatt dørene i våpenhusene) og tårnluker, og mørk rødbrune vindusrammer. Kirken foreslås malt i de opprinnelige farger. Vindskiene holdes gråhvite som veggene. Balustrer og faser på stolpeverket i inngangspartiene males okergule som vindusgerikter o.s.v.”*

NIKU gjør oppmerksom på at det ikke er noen fargekoder i rapporten fra 1970, og at Riksantikvaren må konsulteres dersom kirkelig fellesråd ønsker å bruke de fargene Helland anbefalte i 1970 ved neste oppmaling av eksteriøret.

Før overflatene males på nytt må løs maling fjernes og overflaten rengjøres for å gi den nye malingen god vedheft til underlaget. All løs maling fjernes ved hjelp av skraping. All maling som sitter godt festet til treverket skal bli sittende. Bruk gode skraper med herdet egg. Pass på at ikke skrapene lager skader og riper i panel og listverk. Denne typen skader er permanente, og det ikke mulig å fjerne eller redusere dem i ettertid.

⁵ Riksantikvarens nettside, <http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Arbeidsomrader/Bygninger/Kirker>

⁶ Rundskriv T-3/2000, *Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø*, utgitt av Miljøverndepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i 2000. Rundskrivet finnes også på nettet, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/rundskriv/2000/t-300-kulturminne-kirke.html?id=278976>

⁷ Rundskriv T-3/2000, *Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø*, side 14

Lektepanel

Foto: NIKU, mai 2008

Etter skraping vaskes overflaten med sterkt, varmt salmiakkvann, eller "Pingo Fagvask", som produseres av Jotun fabrikker. Vinduer må tildekkes, idet kraftvasken kan etse i glasset. Ved bruk av salmiakk skal det etterskylles forsiktig. Ved bruk av andre produkter, - følges bruksanvisningen nøye. Det må aldri benyttes høytrykksvasker eller mekanisk verktøy av noen art ved malingsfjerning eller rengjøring av verneverdige bygninger. Til all skylling og vasking av overflatene benyttes det vann fra hageslange med så lite trykk som mulig. Sett spredemunnstykke på slangen og benytt svak sprededusj ovenfra og ned til skylling og vasking.

I tillegg anbefales det ofte å vaske huset med Jotuns Sopp- og Algevask eller tilsvarende produkter etter rengjøring. Her er det også svært viktig å følge anvisningene på emballasjen, idet de fleste av disse produktene ikke skal etterskylles etter påføring.

Malerarbeidet utføres i sommerhalvåret. Det er best å male i tørre gråværsperioder, og man bør unngå direkte sol og høye temperaturer for å redusere sjansen for blæredannelse.

Alt malerarbeid skal utføres med pensel. Malingen skal påføres tynt. Det er bedre med tre tynne strøk enn to tykke strøk. Kitt og sparkel bør ikke brukes. For større sprekker og utfall i treverket anbefales innspunsing med tre.

Bare flekker flekkgrunnes med ett eller to tynne strøk med samme maling som brukes i sluttstrøket. Grunningen kan enten strykes på meget tynt, eller tynnes med White spirit opp til 5-6 %. Det er viktig at malingen arbeides godt inn i underlaget. Når grunningslaget er tørt, males to strøk med uforynnet linoljemaling. Det er viktig at malingen ikke påføres tykt. La hvert lag få god tørk før neste lag påføres.

Metoder for vedlikehold av panel, samt valg og bruk av materialer til maling av trebygninger er også beskrevet i flere av Riksantikvarens informasjonsblad. De mest relevante er:

- 3.9.4 Utvendig maling: linoljemaling – egenskaper og bruk
- 3.6.2 Vedlikehold av panel

Litteratur

Christie, Håkon og Sigrid, 1963, *Norges kirker, Buskerud*, bind 3, Gyldendal norsk forlag, Oslo

Drange, T., Aanesen, H.O., Brænne, 1996, *Gamle trehus*, Universitetsforlaget, Oslo

Riksantikvarens informasjon om kulturminner

Rundskriv T-3/2000, Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø, utgitt av Miljøverndepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i 2000. Rundskrivet finnes også på nettet;

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/rundskriv/2000/t-300-kulturminne-kirke.html?id=278976>